

**ROSSIYA FEDERATSIYASINING MAKTABLARDAGI MOLIVAVIY SAVODXONLIK
KO'NIKMALARINI OSHIRISHGA OID TAJRIBALARI**

Ahmadjonov Abdulloh Ahadjon o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0000-0001-8368-1435

akhmdjonovabdullokh@gmail.com

PhD, dots. Shamansurova Zilola Abduvahitovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0009-0009-5152-3518

z.shamansurova@tsue.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada Rossiya Federatsiyasining moliyaviy savodxonlik dasturlari tahlil qilinib, ularni O'zbekiston sharoitlariga moslashtirish yo'llari o'rganiladi. Moliyaviy savodxonlik aholining iqtisodiy barqarorligi va farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan holda, tadqiqotda davlat va xususiy sektor hamkorligi, ta'lim muassasalarida maxsus kurslar va malaka oshirishlar tashkil etish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zarurligi qayd etilgan. Rossiya Federatsiyasi tajribasi asosida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'limi tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Rossiya Federatsiyasi ta'lim tizimi, moliya vazirligi, boshlang'ich ta'lim, moliyaviy o'yinlar, moliyaviy savodxonlik, moliyaviy savodxonlik markazi, maktab ta'limi, iqtisodiy fanlar, moliyaviy bilimlar.

**ОПЫТ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПО ПОВЫШЕНИЮ
ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В ШКОЛАХ**

Ахмаджонов Абдуллох Ахаджонович

Ташкентский государственный экономический университет

PhD, доц. Шамансурова Зилола Абдувахитовна

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. В данной статье анализируются программы финансовой грамотности Российской Федерации и исследуются пути их адаптации к условиям Узбекистана. Подчеркивая, что финансовая грамотность положительно влияет на экономическую стабильность и благосостояние населения, в исследовании отмечается необходимость сотрудничества государственного и частного сектора, организации специальных курсов и обучения в образовательных учреждениях, а также использования современных технологии. Предложения и рекомендации, разработанные на основе опыта Российской Федерации, имеют большое значение при формировании практических программ, направленных на повышение финансовой грамотности в системе школьного образования Узбекистана.

Ключевые слова: система образования РФ, Минфин, начальное образование, финансовые игры, финансовая грамотность, центр финансовой грамотности, школьное образование, экономические науки, финансовые знания.

EXPERIENCES OF THE RUSSIAN FEDERATION IN ENHANCING FINANCIAL LITERACY SKILLS IN SCHOOLS

Akhmadjonov Abdullokh

Tashkent State University of Economics

PhD, assoc. prof. Shamansurova Zilola Abduvahitovna

Tashkent State University of Economics

Abstract. *This article analyzes the financial literacy programs of the Russian Federation and explores ways to adapt them to the conditions of Uzbekistan. Emphasizing that financial literacy has a positive impact on economic stability and well-being of the population, the study notes the need for cooperation between the public and private sectors, the organization of special courses and training in educational institutions, as well as the use of modern technology. Suggestions and recommendations developed on the basis of the experience of the Russian Federation are of great importance in the formation of practical programs aimed at improving financial literacy in the school system of Uzbekistan.*

Keywords: *education system of the Russian Federation, Ministry of Finance, primary education, financial games, financial literacy, financial literacy center, school education, economic sciences, financial knowledge.*

Kirish.

Moliyaviy savodxonlik ta'limning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'plab rivojlangan va kuchli rivojlanayotgan davlatlarning maktab ta'lim dasturlariga kiritilgan. Ko'plab mamlakatlarda kredit resurslarining past foizli bo'lishi uy xo'jaliklarini ko'proq qarz olishga rag'batlantirmoqda. Natijada uy xo'jaliklarining qarz yuki global masshtabda yildan-yilga oshib bormoqda. Shu sababli bugungi kunda yoshlarga maktab davrlaridan moliyaviy bilimlarni berish orqali o'zlarining shaxsiy budjetlarini boshqarishni o'rgatish, investitsiya, sug'urta va boshqa moliyaviy instrumentlar haqida boshlang'ich tushunchalar berish kelajakda yoshlarni moliyaviy barqarorlik va farovonlikka erishishning asosiy vositasi sifatida ko'rilmogda. Bu borada ulkan tarixiy tajribaga ega bo'lgan Rossiya Federatsiyasi davlatlatining pedagogik tajribasi bilan yaqindan tanishib chiqamiz. Rossiya Federatsiyasida o'quvchilarni olayotgan bilimlarini baholash uchun muntazam ravishda davlat darajasida tadqiqotlar olib boriladi. Rossiya Federatsiyasida moliyaviy savodxonlik ta'limini beruvchi o'ziga xos maktab shakllandi. Bu maktab tajribasini o'rganish O'zbekiston aholisining aksariyat qismi rus tilini ma'lum darajada bilganligi uchun qiyinchilik tug'dirmaydi. Tadqiqot natijalari asosida pedagogik jarayonlarni samarali tashkillashtirish uchun yangi yondashuvlar ishlab chiqiladi. Aynan Rossiya Federatsiyasi ta'lim tajribasini o'rganish eng samarali deb hisoblangan ta'lim usullarni o'zlashtirishga imkon beradi.

Adabiyotlar sharhi.

Moliyaviy savodxonlik hozirgi kunda global iqtisodiy barqarorlik va farovonlikka erishishda muhim omil bo'lib qolmoqda. Bu bo'yicha Rossiya Federatsiyasida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi.

Galina Kovaleva, Elena Rutkovskaya, Nikita Kolachev, Anastasia Polovnikovalar o'zlarining PISA 2018 ma'lumotlariga asoslangan ilmiy tadqiqotlarida maktab o'quvchilarining savodxonligi ijtimoiy-iqtisodiy kelib chiqishiga ham bog'liqligini o'rganishgan.¹

Ijtimoiy-gumanitar ta'lim markazi (RAE) tomonidan Rossiya Federatsiyasidagi maktablarining mamlakatdagi moliyaviy savodxonlikni shakllantirishdagi ro'li tahlil qilingan. Bu tahlillar davomida maktablarda moliyaviy va iqtisodiy bilimlarga qaratilgan fanlarni va boshqa dasturlar o'rganilib kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan (Romanovalar, 2018).

¹ <https://vo.hse.ru/article/view/15787>

Rossiya Moliya vazirligi va Jahon banki tomonidan “Rossiyada moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish va ta’lim” nomli tadqiqotida moliyaviy bilimlarni amaliyotda qanday samara berayotganligi tahlili amalga oshirilgan (Safranova va boshq., 2020).

N.Kuzina o‘zining “Moliyaviy xavfsizlikni rivojlantirish” nomli ilmiy tadqiqotida moliyaviy savodxonlikdan tashqari ma’lum darajada moliyaviy operatsiyalarda huquqiy jihatdan bilim va ko‘nikmalarga ham ega bo‘lish haqida ham ilmiy izlanish olib borgan.

PISA Rossiya Federatsiyasi tadqiqot guruhi ham mamlakatdagi o‘quvchilarining moliyaviy savodxonlik darajasini tahlil qilgan va moliyaviy bilimlarni amaliy jihatdan qo‘llash bo‘yicha kamchiliklarni aniqlash bo‘yicha tahlillarni amalga oshirgan (Rutkovskaya va boshq., 2018).

O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlikning hozirgi holati, mavjud muammolar va imkoniyatlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarurligini ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi va O‘zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi tomonidan taqdim etilgan hisobotlar aholining moliyaviy bilim darajasini oshirish uchun amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida ma’lumot beradi. World Bank tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlar esa O‘zbekistonda moliyaviy ko‘nikmalarni oshirish uchun taklif qilingan strategiyalarni batafsil bayon etgan

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalar va yondashuvlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirishni, zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni va interaktiv usullarni tatbiq etishni o‘z ichiga oladi. Lusardi va boshqalar tadqiqotlarida moliyaviy bilimlarning ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikka qarshi kurashdagi o‘rni ko‘rsatilgan bo‘lib, ushbu bilimlarni oshirish orqali iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish mumkinligi ta’kidlangan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotimiz maktab o‘quvchilarini turli o‘yinlar orqali moliyaviy bilimlarni o‘rgatish orqali moliyaviy savodxonligini oshirish bo‘yicha ilg‘or xorij tajribalari o‘rganamiz. Bu borada ulkan tarixiy tajribaga ega bo‘lgan Rossiya Federatsiyasining pedagogik tajribalari bilan yaqindan tanishib chiqamiz. Maktab o‘quvchilari doirasida moliyaviy savodxonlik ta’limini berishda Rossiya Federatsiyasi ta’lim tajribasini o‘rganish uchun bir qancha sabablar mavjud. Rossiya Federatsiyasi ta’lim tizimining asosiy vazifasi asosan keng jamoatchilik orasida moliyaviy savodxonlikni oshirish bilan birga, moliyaviy savodxonlik bo‘yicha milliy strategiyani ishlab chiqish va uni amaliyotga integratsiya qilishdan iborat hisoblanadi. Moliya vazirligi huzurida alohida mamlakatda moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan markaz ham o‘z faoliyatini amalga oshirib kelmoqda. Bundan tashqari Rossiya Federatsiyasi ta’lim tizimi MDH mamlakatlari orasida yetakchilaridan biriligi ham ma’lum ma’noda bu mamlakatdagi ta’limga tizimida ham bevosita moliyaviy savodxonlikni o‘qitish tajribasi yuqoriligini bilish mumkindir. O‘quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga, maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o‘qituvchilar tomonidan o‘yinlar tanlanishi mumkin. Albatta, bu O‘zbekiston maktablarida boshlang‘ich va o‘rta sinflarda ta’lim olayotgan o‘quvchilarga moliyaviy ta’lim berish jarayonini osonlashtirish va tezlashtirish uchun xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot davomida erishilgan natijalar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta’limini berishda Rossiya Federatsiyasining tajribalarini o‘rganish va mos deb hisoblanganlarini maktab ta’limiga joriy qilish juda muhim. Shuningdek, bu jarayon ta’lim usullarini aniqlash va vaqt hamda resurslarni tejashga yordam beradi. Maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish zarur. Bu kurslar turli yoshdagi o‘quvchilar uchun moslashtirilgan bo‘lishi kerak. Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarur. Bu jarayon zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullarni tatbiq etishni o‘z ichiga olishi zarur.

Rossiya Federatsiyasi ham maktab ta’limi bo‘yicha o‘ziga xos o‘ringa ega davlat hisoblanadi. Rossiya ta’lim bo‘yicha jahonda 27-o‘rinda turadi (OECD baholash dasturi, 2018). Rossiya Federatsiyasi aholisining moliyaviy savodxonligi darajasi ancha past. Aholining qarz yuki koeffitsienti oshib bormoqda, banklar oldida qarzdor bo‘lgan bankrot jismoniy shaxslar soni ham ortib bormoqda.

Ko'pgina fuqarolar turli xil moliyaviy instrumentlar bilan bog'liq xavflarni inobatga olmaydi, o'zlarining moliyaviy qarorlari va moliyaviy bozorlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan yo'qotishlar uchun risklarni baholay olmaydilar. Rossiya fuqarolarining oz qismi o'zlarining shaxsiy mablag'larini to'g'ri boshqara oladigan ya'ni moliyaviy instrumentlardan oqilona foydalangan holda o'zlarining passiv daromadlarini shakllantirish imkoniga ega hisoblanadilar. Ular daromadlari va xarajatlarini rejalashtirishadi, moliyaviy xizmatlarni tahlil qiladilar, kutilmagan vaziyatlarda uzoq muddatli jamg'armalar yaratadilar (Yuliya, 2021).

Shularni inobatga olgan holda moliyaviy savodxonlik o'rganish, moliyaviy rivojlanish va boshqarishni o'rgatishning bir qator vositalardan foydalanilmoqda. Bu vositalar o'quvchilarga moliyaviy ko'nikmalar va tushunchalarni o'rgatish uchun ishlab chiqilgan.

Rossiya Federatsiyasida 2016-yil aprel oyidan boshlab Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi qoshida "Umumiy va o'rta ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlik federal metodik markaz"i ochildi. Bu markaz oldiga bir qancha asosiy vazifalar belgilab berildi, bu vazifalar federatsiyada maktab ta'limida moliyaviy savodxonlikni o'quvchilarga o'rgatishdan tashqari aholi orasida ham moliyaviy savodxonlikni keng ko'lamda yoyish uchun xizmat qilib kelmoqda. Federal uslubiyot markazni asosiy vazifalar quyidagilar:²

- fuqarolarning moliyaviy savodxonligini oshirish va moliyaviy madaniyatini rivojlantirishga tizimli yondashuvni ta'minlash, moliyaviy xavfsizlik darajasini, shu jumladan moliyaviy kiberxavfsizlikni oshirish;

- moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat darajasini oshirishga qaratilgan ta'lim dasturlari mezonlari va talablarini ishlab chiqish va tasdiqlash, amalga oshirilayotgan dasturlar sifatini monitoring qilish;

- Rossiya Federatsiyasi ta'lim tizimiga moliyaviy madaniyatni shakllantirishni ta'minlaydigan o'quv dasturlari, o'quv va uslubiy materiallarni joriy etish, ularni o'z vaqtida yangilash

- moliyaviy savodxonlik profilida maktab o'quvchilari uchun "Yuqori standart" Umumrossiya olimpiadasini o'tkazish;

- moliyaviy savodxonlik elementlarini o'z ichiga olgan ta'lim dasturlarini o'rgatuvchi o'qituvchilar uchun kasbiy tanlovlar o'tkazish orqali moliyaviy savodxonlikni o'rgatishning ilg'or pedagogik tajribalarini aniqlash va targ'ib qilish;

- moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat masalalari bo'yicha jamoatchilik fikrini tahlil qilish, jamiyatning moliyaviy savodxonlik va moliyaviy madaniyat sohasida bilim olishga bo'lgan ehtiyojlarini o'rganish va tegishli murojaatlarga o'z vaqtida javob berishni ta'minlash kabi vazifalar belgilar berilgan.

Markaz haqida va uning amaliy tajriba natijalari haqida ochiq ma'lumotlar ularning web sahifalarida doimiy yoritib boriladi. Web sahifada markaz tomonidan ishlab chiqilgan uslubiy ishlanmalar, o'quv dasturlar, vebinarlar, ochiq darslar bo'yicha namunalar keltirib o'tilgan.³

Har bir sinf bo'yicha hamda o'quvchilarning yosh toifalaridan kelib chiqib alohida mavzular ishlab chiqilgan va bu mavzular bo'yicha video yo'riqnomalar ham web sahifaga yuklab qo'yilgan. Bu mavzular o'quvchilarga o'rgatilayotgan fanlar va o'qitilayotgan moliya-iqtisod bo'yicha fanlardagi mavzulardan kelib chiqib ishlab chiqilgan.

Markaz tomonidan 2017-yildan boshlab moliyaviy savodxonlik olimpiadalari ham doimiy ravishda o'tkazib kelinmoqda. Bunday tashabbus Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi tomonidan ilgari surilgan. Olimpiada o'tkazishdan asosiy maqsad maktab o'quvchilarning moliya sohasidagi ilmiy-tadqiqot faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirish, moliya bozorlarining ishlash mexanizmi haqida ilmiy bilimlarni ommalashtirish, maktab o'quvchilarga kasbiy yo'l-yo'riq ko'rsatish, shaxsiy moliyani oqilona boshqarish ko'nikmalarini egallashdan iborat. Olimpiada o'quvchilar uchun muhim tarbiyaviy funksiyani ham bajaradi, ya'ni o'quvchilarni ota-onalar o'rtasida moliya sohasidagi bilimlarni tarqatish va xavfsiz moliyaviy bilimlarni egallashga yordam beradi. Moliyaviy savodxonlik olimpiadasida 7-11 sinf o'quvchilar va o'rta umumiy ta'limning ta'lim dasturlari bo'yicha o'qishni tugatmagan o'rta maxsus ta'lim tashkilotlar (texnikum, kollejlari) o'quvchilar ishtirok etadilar. O'quvchilar uchun bu olimpiadada

² <https://fmc.hse.ru/ocentre>

³ <https://fmc.hse.ru/openlessons>

qatnashish nafaqat moliyaviy savodxonlik bo'yicha bilimlarni sinab ko'rishiga, balki universitetlarga ham kirish uchun imtiyozlarga ega bo'lishlariga zamin yaratishi mumkin. Olimpiadada tushgan har yilgi savollar va topshiriqlar doimiy ravishda markaz web sahifasiga yuklab boriladi, bu esa olimpiadada qatnashmagan yoki kelgusida qatnashmoqchi bo'lgan o'quvchilar yoki ustozlar uchun dars jarayonlarida qo'shimcha moliyaviy savodxonlikni o'zlashtirish uchun asos ko'makchi bo'lib xizmat qiladi.⁴

Rossiyada maktab ta'limi, davlat tomonida tartibga solingan va turli bosqichlarda o'quvchilarni tayyorlash tizimi ichiga oladi. Rossiyada maktab ta'lim tizimi o'zining o'ziga xos metodika va dasturlarga ega hisoblanadi va bir qancha bosqichlardan iborat.

1. Boshlang'ich ta'lim sinflari

Boshlang'ich ta'lim 6-7 yoshdan boshlab, 10-11 yoshgacha bo'lgan yosh guruhlar uchun mo'ljallangan. Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarga o'qishga motivatsiya berish, o'quvchilarning ijodiy va badiiy qobiliyatlarining rivojlantirish va dunyo bilan tanishishlarini ta'minlash maqsadida tuziladi. Bu bosqichda o'quvchilarga moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun matematika, mantiqiy fikrlash kabi fanlar o'qitiladi.

Boshlang'ich ta'lim sinflari uchun bir qancha moliyaviy savodxonlikka oid o'yinlar ishlab chiqilgan. "Yosh moliyachi", "Moliyaviy teatr biznes o'yini", "Pulni qanday sarflash kerak", "Yosh soliqchilar", "Moliyaviy risklardan qanday himoyalanamiz?" kabi moliyaviy o'yinlar mavjud.⁵

2. O'rta ta'lim sinflari

O'rta ta'lim 10-11 yoshdan 15-16 yoshgacha bo'lgan yosh guruhlar uchun mo'ljallangan bo'lib, o'quvchilarning umumiy o'rta ta'limni olish uchun mo'ljallangan. O'rta ta'lim sinflari, o'quvchilarga umumiy o'rta ta'limni olish, analitik fikr qobiliyatlarini rivojlantirish va o'zgaruvchanliklarga moslashish maqsadida ta'lim jarayonlari tashkillashtiriladi. Mazkur yosh bosqichida ta'lim olayotgan o'quvchilar moliyaviy matematika, iqtisodiyot, moliyaviy boshqaruv kabi fanlar o'qitiladi.

O'rta ta'lim sinflari uchun ham quyidagi moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish uchun moliyaviy o'yinlar mavjud: "Tadbirkorlik", "Oilaviy budjetni" biznes o'yini, "Moliyaviy bozor" o'yinlar, "Shaxsiy biznes rejani tuzish", "Iste'molchilar huquqini himoya qilish" biznes o'yini singari moliyaviy o'yinlar mavjud.⁶

3. Yuqori ta'lim sinflari

Yuqori o'rta ta'lim esa 15-16 yoshdan boshlab 17-18 yoshgacha bo'lgan yosh guruhlar uchun mo'ljallangan bo'lib, ular asosan oliy ta'limga tayyorlash uchun o'qitiladi. Yuqori o'rta ta'lim sinflari, o'quvchilariga oliy ta'limga tayyorgarlik va o'zlarining tanlagan yo'nalishda kengroq bilim olish imkonini berish maqsadida ta'lim jarayonlari tashkil etiladi. Yuqori ta'lim sinflariga ehtimollar nazariyasi, biznes va moliyaviy soha kabi moliyaviy fanlar o'qitiladi.

Bunday o'yinlardan dars mashg'ulotlarida foydalanish o'quvchilarda moliyaviy bilimlarni kengroq egallashda yordam beradi, lekin ba'zi o'yinlar ma'lum darajada o'ziga yarasha infrastrukturani talab qilishi va moddiy texnik bazani ham talab qilishi mumkin.

Quyidagi usullar Rossiya maktablarida moliyaviy savodxonlikni o'rgatishda amaliyotda foydalanib kelinmoqda:

- Moliyaviy o'yinlar va simulyatsiyalar.

Moliyaviy o'yinlar va simulyatsiyalar, o'quvchilarga moliyaviy ko'nikmalarni o'rganishda va ularning amaliyotda qo'llashda yordam beradi. Bu o'yinlar moliyaviy xarajatlarni rejalashtirish, passiv daromadlarni shakllantirishga kabi mavzularni qamrab oladi.

- Moliyaviy ta'lim darslari. Moliyaviy ta'lim darslari o'quvchilarga moliyaviy konsepsiyalarni nazariy va amaliy ravishda o'rgatishda yordam beradi. Bu darslar moliyaviy hujjatlarni tushunish, moliyaviy ma'lumotlarni hisoblash, jamg'arma shaklida fondlarni tuzish, investitsiyalar va boshqa moliyaviy ko'nikmalarni o'rgatishga yo'l ochadi.

- Moliyaviy kichik guruhlar tuzish orqali. Moliyaviy kichik guruhlar o'quvchilarga moliyaviy tajribalarni shakllantirish va ularning moliyaviy ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Bunday

⁴ <https://fmc.hse.ru/olymp>

⁵ <https://fmc.hse.ru/olymp>

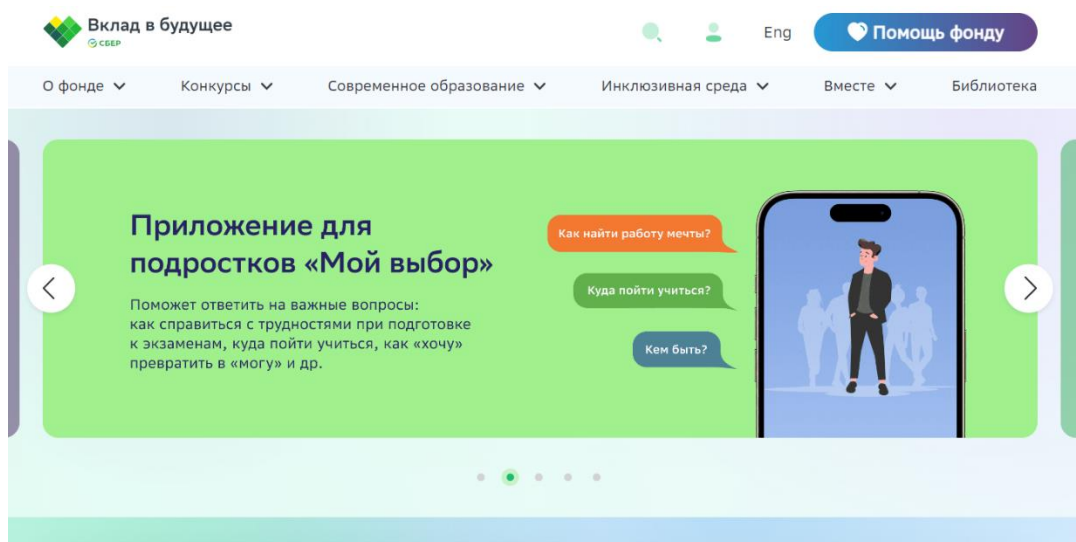
⁶ <https://vbudushee.ru/>

kichik guruhlar moliyaviy munosabatlar bo'yicha jamoaviy ishlash va muzokaralar o'tkazish, moliyaviy ko'nikmalar ustida o'quv mashg'ulotlar tashkil etishadi.

- Biznes va moliyaviy innovatsiyalar bo'yicha tanlovlar. Biznes va moliyaviy innovatsiyalar bo'yicha tanlovlar va qo'llanmalar, o'quvchilarga moliya sohasida innovatsion fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Bu tanlovlar o'quvchilarga yangi biznes g'oyalarni ishlab chiqish, biznes rejalar tuzish va boshqa moliyaviy savollar ustida o'ylash imkoniyatini beradi.⁷

Rossiyada maktab ta'limida o'quvchilarga sifatli moliyaviy ta'lim berish maqsadida ishlab chiqilgan ko'plab interaktiv o'yinlar Rossiya Federatsiyasi xalq ta'lim vazirligi, Rossiya Markaziy Banki va ko'plab moliya institutlari bilan hamkorlikda ishlab chiqilgan bo'lib, maktablarda o'qituvchilar tomonidan dars jarayonlarida faol foydalanib kelinmoqda. O'quvchilarni yoshiga, bilim darajasiga, maktabdagi moddiy texnik bazaga va mavzuga qarab o'qituvchilar tomonidan o'yinlar tanlanishi mumkin. Bu o'yinlarni Rossiya Markaziy Bank va ko'plab tijorat banklari va ko'plab ta'lim sayti va platformalaridan topish mumkin.

Rossiya Federatsiyasini aynan o'ziga xos bo'lgan moliyaviy savodxonligini rivojlantirish va maktabdagi dars mashg'ulotlarida o'quvchilar orasida moliyaviy bilim, ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirib kelmoqda. Rossiya Federatsiyasida ham ayni mamlakatimiz maktab ta'lim tizimiga o'xshash bosqichlar bo'yicha o'qitiladi. Rossiya Federatsiyasida aynan moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish uchun bir qancha markazlar faoliyatini amalga oshirib kelmoqda. Sber Bank qoshida "Kelajak uchun sarmoya" (Вклад в будущее) loyihasi faoliyat olib bormoqda. Ayni bu markaz platformasida butun Rossiya Federatsiyasi bo'yicha moliyaviy savodxonlik darajasi yillar kesimida tahlil qilib boriladi, bundan tashqari o'quvchilar orasida butun Rossiya Federatsiya bo'lib o'tgan musobaqalar, fan olimpiadalari, seminar treninglar doimiy ravishda yoritilib, ilmiy metodik dasturlar web sahifasiga joylab boriladi. Loyiha doirasida fan o'qituvchilari uchun ham veb sahifaga doimiy ravishda ekspertlar tomonidan tuzilgan zamonaviy ta'limni rivojlantirish uchun ishlab chiqilgan dasturlar joylab boriladi va bu dasturlardan maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish dars mashg'ulotlarida doimiy foydalanib kelish imkoniyatlari yaratilgan. Yana bir qulay jihati moliya, iqtisodiyot bo'yicha yozilgan adabiyotlar bo'yicha elektron kutubxonaga doimiy ravishda joylab turiladi, bu esa barcha web sahifa foydalanuvchilari uchun juda ham qulaylikni yaratadi. Bu loyiha bo'yicha barcha dasturiy mahsulotlar, adabiyotlar, savollar to'plami web sahifa foydalanuvchilari uchun mutlaqo bepuldir.⁸

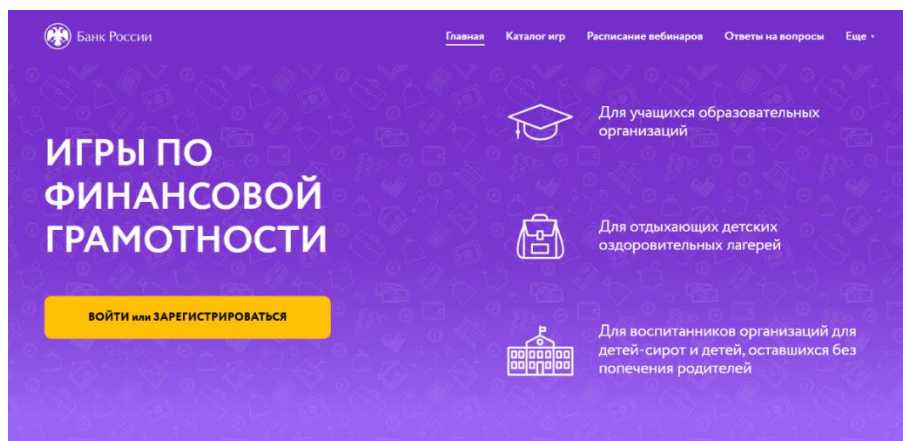
1-rasm. Kelajak uchun sarmoya loyihasi ta'lim sayti.

Rossiya Federatsiyasining "Rossiya Banki" tomonidan maxsus moliyaviy hamda iqtisodiy bilimlarni oshirish uchun maktab darsliklaridagi mavzularga mos ravishda har bir bosqichdagi maktab o'quvchilari uchun interaktiv moliyaviy o'yinlar ishlab chiqilgan hamda ularni qanday va qaysi sharoitlarda o'ynash bo'yicha har bir o'yinni ssenariysini joylab qo'yilgan. Ayni bu platforma ta'lim

⁷ <https://vbudushee.ru/>

⁸ <https://doligra.ru/about>

tashkilotlari ya'ni maktab o'quvchilari uchun, bolalar sog'lomlashtirish oromgohlarining dam oluvchilari uchun, mehribonlik uylarida ota-ona qaramog'isiz qolgan bolalar tashkilotlari o'quvchilari uchun maxsus ishlab chiqilgan. Loyiha doirasida moliyaviy savodxonlik o'yinlari eng yosh ishtirokchilarni moliyaviy savodxonlik asoslari bilan tanishtiradi, yuqori sinf o'quvchilari esa moliyaviy savodxonlik darslarida olgan bilimlarini mustahkamlaydi. Platformaga joylangan o'yinlar moliyaviy savodxonlik darslarida olingan bilimlarni mustahkamlash imkonini beradi, har bir o'yin uchun individual ssenariylar tayyorlangan va o'yin jarayoning batafsil tavsifi, o'yindagi ishtirokchilarni rollari ham batafsil yozib qo'yilgan. O'yin bo'yicha mutaxassis pedagog uchun tavsiya etilgan mavzu bo'yicha o'yinni o'ynash uchun yetarli darajada qo'shimcha ma'lumotlar kiritib qo'yilgan. Eng asosiy jihatlarida biri platformaga yuklangan o'yinlar moliyaviy jihatdan qimmat va murakkab rekvizitlarni talab qilmasligi bilan e'tiborli, hamda barcha foydalanuvchilar uchun juda qulay qilib shakllantirilgan.⁹

2-rasm. Rossiya Markaziy banki tomonidan moliyaviy savodxonlik o'yinlari ta'lim sayti.

Rossiya Federatsiyasining moliyaviy savodxonlikni rivojlantirish yana bir o'ziga xos jihati shundaki, Federatsiya tarkibiga kiruvchi hududlar uchun ham alohida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan loyihalar shakllantirilgan. Kaliningrad viloyati aholisining moliyaviy savodxonligi darajasini oshirish dasturi 2011-yilda ish boshlagan. Loyiha Kaliningrad Moliya boshqarmasi tomonidan Rossiya Federatsiyasi Moliya vazirligi va Jahon bankining "Rossiya Federatsiyasida aholining moliyaviy savodxonligi darajasini oshirish va moliyaviy ta'limni rivojlantirish" loyihasi doirasida boshlangan. Bu loyihaning asosiy maqsadi hudud aholisining moliyaviy savodxonligi darajasini oshirish, Rossiya fuqarolari o'rtasida moliyaviy madaniyatni shakllantirish, pul mablag'larining to'g'ri va maqsadli boshqarish, fuqarolarining huquqlarini himoya qilish sohasida samaradorligini oshirish uchun alohida xalqaro darajadagi loyiha asosida shakllantirilgan.¹⁰

Ushbu ilmiy ishni yozish davomida Rossiya Federatsiyasi tajribalaridan foydalangan holda O'zbekistonda ham moliyaviy savodxonlik ta'limini berish jaroyoni bo'yicha quyidagi asosiy savollar paydo bo'ldi. O'zbekiston sharoitida maktab yoshidanoq moliyaviy savodxonlik ta'limini berishni Rossiya Federatsiyasi qanday tashkillantirilsa yuqori samaradorlikka erishish mumkin? Yoshlarni moliyaviy savodxonlik darajasini maktab yoshidan oshirish uchun darslardan bo'sh vaqtlari ularni qanday jalb qilish mumkin? Bu borada xorijiy tajribalardan nimalarni o'rganishimiz zarur? Mazkur tadqiqotni amalga oshirish davomida ushbu savollarga ilmiy asoslangan javoblar shakllantirildi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda Rossiya Federatsiyasi tajribasini o'rganish va O'zbekiston uchun mos deb hisoblanganlarini maktab ta'limiga joriy erish juda muhim. Rossiya Federatsiyasi tajribasini o'rganish moliyaviy ta'limni berishning samarali usullarini aniqlashga qaratilgan pedagogik tadqiqotlar uchun sarflanadigan moliyaviy resurslarni va vaqtni tejashga imkon beradi. Allaqachon jahon amaliyotida mavjud bo'lgan amaldagi ta'lim usullar va texnikalarini O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etish kelajak avlodni moliyaviy

⁹ <https://doligra.ru/about>

¹⁰ <https://www.fingram39.ru>

savodxonlik darajasini oshishiga, pirovardida moliyaviy barqaror va farovon avlodni yetishtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida quydagi takliflar ishlab chiqildi.

- O'quvchilarga moliyaviy bilimlarni o'rgatishda zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu raqamli moliya ko'nikmalarini o'rgatishni o'z ichiga oladi.

- Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha davlat va xususiy sektorlar hamkorligini kuchaytirish lozim. Moliyaviy institutlar va ta'lim muassasalari hamkorlikda turli tadbirlar va musobaqalar tashkil etishi mumkin.

- Moliyaviy ta'lim resurslarini yaratish zarur. Bu kitoblar, darsliklar, onlayn kurslar va turli o'yinlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Mazkur tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Rossiya Federatsiyasi tajribalari asosida ishlab chiqilgan dasturlar va yondashuvlar yosh avlodning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini oshirishda samarali bo'ladi. Bu tavsiyalar asosida ta'lim tizimini isloh qilish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi.

Adabiyotlar/Jumepamyra/Reference:

OECD baholash dasturi (2018) Xalqaro talabalarni baholash dasturida

Romanova, M. Y., & Yu Romanova, M. (2018) *Russian Schoolchildren Financial Literacy As A Socialization Factor In The Information Age. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 46.

Rutkovskaya, E. L., Gorodetskaya, N. I., L Rutkovskaya, E., & I Gorodetskaya, N. (2018) *Financial Literacy Of The Russian Schoolchildren: Development Problems. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 46.

Safronova, T., Chernousova, N., & Safronova, M. (2020). *Financial Literacy and Financial Capability: Interdependence of Concepts and Possibilities to Form Them in a School Course of Mathematics. Journal of Educational Psychology-Propositos y Representaciones*, 8(3), e504.

SberBank. Kelajak uchun sarmoya web sayti <https://vbudushee.ru/>

Yuliya Butrina (2021) *Moliyaviy savodxonlik maktabda majburiy fanga aylanishi kerak.*

<https://doligra.ru/about>

<https://fmc.hse.ru/ocentre>

<https://fmc.hse.ru/olymp>

<https://fmc.hse.ru/openlessons>

<https://vo.hse.ru/article/view/15787>

<https://www.fingram39.ru>